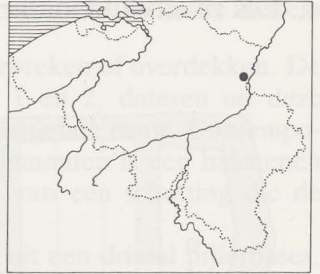

R. VAN DE KONIJNENBURG

Het kasteel d'Aspremont - Lynden te Rekem (gem. Lanaken)

Voor de opgravingskampagne van 1985 hadden we ons tot doel gesteld het onderzoek in de kelderruimten, de binnenkoer en de oostelijke koer af te kunnen ronden¹. Gezien de korte campagne, mede veroorzaakt door de slechte weersomstandigheden, konden enkel de binnenkoer en de noordoosthoek van de oostelijke koer afgewerkt worden (fig. 1). De eerste fase van de restauratiewerken was intussen begonnen, waardoor de opgraving van de binnenkoer bijna een race tegen de klok werd. Niettegenstaande deze moeilijkheden kon toch een beter inzicht verworven worden in de bouwhistorische evolutie van het site.

De opgravingen op de binnenkoer hadden tot doel een beter idee te krijgen van de donjonstructuur zoals deze zich aftekende tijdens de campagne '84. In de zuidoosthoek werd toen een oost-west gerichte mergelmuur gevonden (fig. 2:1). Deze muur was in het oosten regelmatig afgewerkt, vermoedelijk voor het creëren van een doorgang, gezien de lage mergelplint vóór dit muurdeel en de twee ronde gaten in de muur die mogelijk deel uitmaken van deurscharnieren. In het westen wordt deze muur onderbroken door een recent aangelegde regenwaterput. Parallel aan de westelijke muur van de binnenkoer werd een fragment van een fundering in schiefersteen vrijgelegd (fig. 2:2). Tenslotte werden parallel aan de noordmuur twee fragmenten van een constructie in veldkeien aangetroffen (fig. 2:3); zij vertonen dezelfde bouwfysische kenmerken als de polygonale walmuur. Voortgaande op deze drie bouwelementen werd een rechthoekige donjon verwacht in het midden van de binnenkoer en centraal gelegen binnen de walmuur.

Aangezien de stratigrafische opbouw van de binnenkoer reeds genoegzaam bekend was uit voorgaande campagne werd in de eerste plaats getracht de onderscheiden bouwfragmenten zo volledig mogelijk vrij te leggen en de onderlinge verbanden na te gaan. In het verlengde van de oost-west gericht muur werd een

constructie gevonden in hetzelfde bouw materiaal (fig. 2:4). Het muurfragment is echter minder hoog bewaard en was L-vormig met de breedste zijde in het oosten, tegen de regenwaterput. De basis van deze fundering ligt op gelijke diepte als deze van de andere mergelconstructie. De mortelbaarden aan het noordvlak in associatie met de natuurlijke bodemlagen bewijzen dat het hier een origineel bouwelement betreft dat haar vorm niet dankt aan verbrekings of doorgravingen. Het verschil in breedte is vermoedelijk te wijten aan een bouwtechniek van funderingen bestaande uit spaarbogen en pijlers, met in dit geval een doorlopende funderingsmuur aan de zuidzijde. Aan de westzijde sluit deze constructie aan bij een noord-zuid gericht uitbraakspoor dat behalve verpulverde mergel ook enkele schieferfragmenten bevat en mortelgruis (fig. 2:5). Het uitbraakspoor wordt in de lengterichting doorbroken door de funderingsgreppel van het zestiende-eeuws complex. Hetzelfde geldt voor de schiefermuur 2 die in het verlengde van het uitbraakspoor gesitueerd is en waarvan tijdens de campagne '84 reeds een klein deel werd vrijgelegd. Deze muur is zowel in de lengte als in de breedte diagonaal weggebroken voor de aanleg van de zestiende-eeuwse funderingsgreppels. In opbouw bestaat de muur uit regelmatig gekapte schiefersteen gebed in grijze kalkmortel. Zowel de noord-, oost- als westwanden vertonen een verzorgd parament. De zuidzijde draagt duidelijke sporen van het wegbreken van de muur. Hetzelfde doet zich echter ook voor in de westzijde waar de laatste 80 cm bestaan uit een mortelspoor dat afwijkt van de regelmatige rechte lijn van het westelijk parament. Dit mortelspoor wordt bovendien gemarkeerd door een 10 cm uitstekend steenfragment dat mogelijk kan wijzen op een aansluiting van deze muur met een oost-west gericht bouwfragment dat verdwenen is (fig. 3). Dit verdwenen muurdeel vormde de verbinding van de schiefermuur met de walmuur. Er bestaat dus geen verband met het muurfragment 3 dat tijdens vorige campagne werd opgegraven. Uit de eerste gegevens bleek reeds dat het hier eigenlijk een hoekconstructie betrof die in oostelijke richting onderbroken werd door een zestiende-eeuwse kelder. Tegen

1 Opgraving uitgevoerd door de Provincie Limburg, onder toezicht van de N.D.O. en dank zij de medewerking van de Ministeries van Tewerkstelling en Arbeid en van Begroting (D.A.C.).

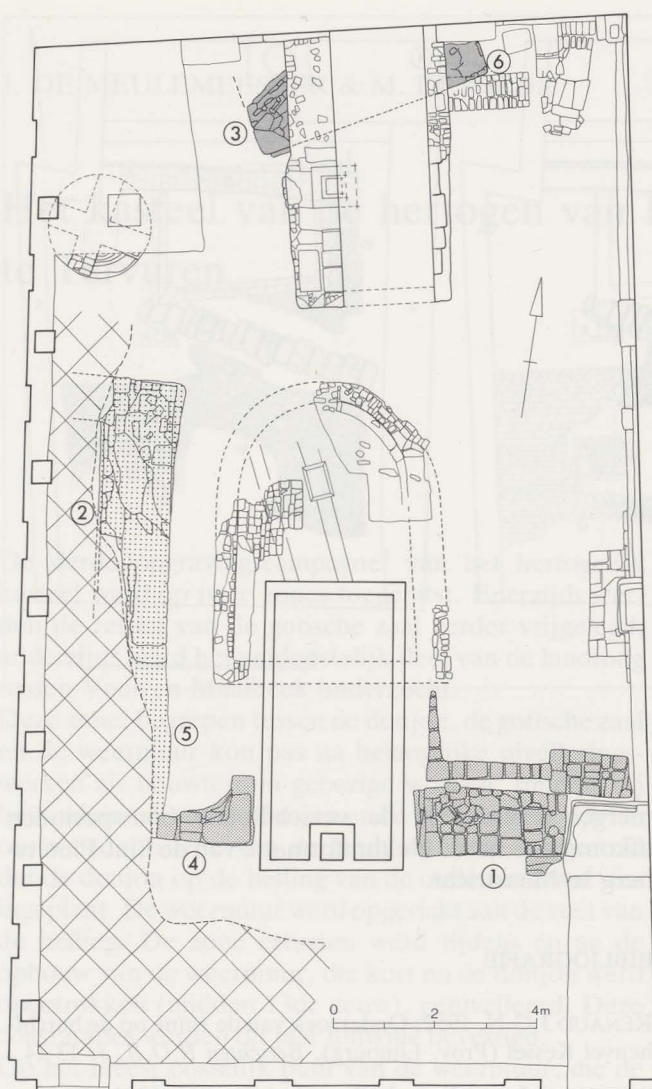
1 Algemeen plan.

de oostwand van deze kelder werd een gelijkaardige hoekkonstruktie gevonden waarvan de zuidwand exact in het verlengde ligt van de westelijke hoek. Beide delen zijn qua metselwerk identiek aan de walmuur en uit de eerste gegevens van een nog onafgewerkte sleuf in de kelders van het huidig kasteel blijkt dat we hier te doen hebben met een rechthoekige annex van de walmuur.

Uit deze verschillende muurdelen, alle op grond van bouwfysische en stratigrafische elementen vóór 1590/97 te dateren, blijkt dat er geen centrale donjon stond binnen de walmuur maar een aaneenschakeling van gebouwen die tegen de west- en zuidzijde van de

omwalling aanleunden. Het daadwerkelijk verband tussen de muurdelen op de binnenkoer en de omwalling is verloren gegaan bij de ingrijpende bouwactiviteiten in 1590/97. Hierbij werd de oorspronkelijke heuvelstructuur vergraven in functie van de nieuwe kelderruimten. Bovendien bedraagt het niveauverschil tussen de basis van de funderingen op de binnenkoer en de top van de muurresten in de kelders ca. 90 tot 1 m.

Toch menen we over voldoende gegevens te beschikken om te veronderstellen dat we hier niet te doen hebben met een traditionele vorm van versterking, bestaande uit een donjon die later omringd werd door

2 Plattegrond van de opgravingen in de binnenkoer.

een muur, maar met een *shell-keep*, te vergelijken met de burcht van Kessel in Nederlands Limburg². De rechthoekige annex van het noordelijk deel van de walruimte zou in deze optiek een onderdeel kunnen zijn van de toegangspoort tot het burchtplein.

Centraal op de binnenkoer werden nog de resten vrijgelegd van een vijvertje in baksteen. De centrale ligging van dit halfronde vijvertje, de stratigrafische positie en het parallelisme tussen de oost-, zuid- en westzijden van dit vijvertje en de muren van de binnenkoer laten ons toe het te dateren op het einde van de 16de/begin 17de eeuw.

De werkput in de noordoostelijke hoek van de oostelijke koer bracht een drietal duidelijk onderscheiden bouwfasen aan het licht. De meest recente fase — plan niveau 3 — omvat een stelsel van afwateringskanalen en vergaarputten — nrs. 1, 2, 4 en 5 — die

de sporen van niveau 2 doorbreken of overdekken. De meest recente rioleringen, 1 en 2, dateren uit deze eeuw, de andere uit de negentiende eeuw. Contemporain aan de 19de-eeuwse elementen is een bakstenen muurfragment, 3, de basis van een schutting die de oostelijke koer afsluit.

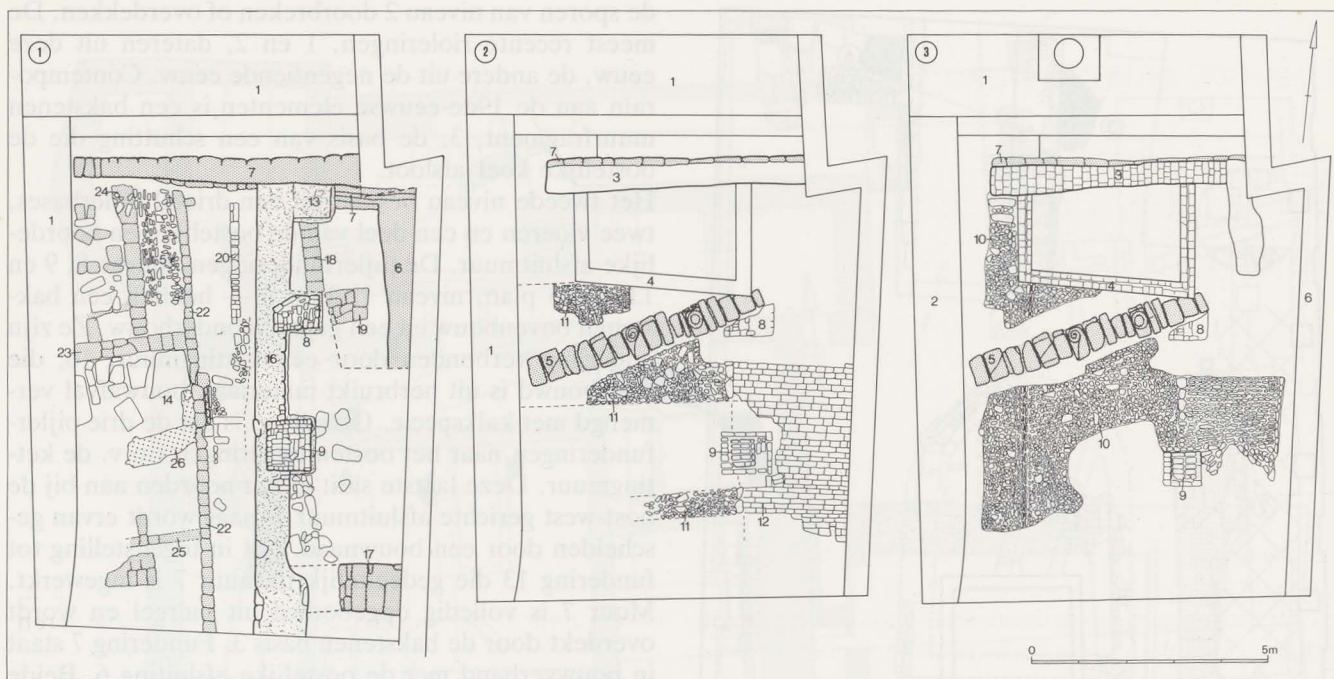
Het tweede niveau bestaat uit een drietal pijlerbases, twee vloeren en een deel van de oostelijke en noordelijke afsluitmuur. De pijlerfunderingen, muren 8, 9 en 13 — op plan, niveau 1, 2 en 3 — hebben een bakstenen bovenbouw en een gegoten onderbouw. Ze zijn onderling verbonden door een kettingmuur, 16, die opgebouwd is uit herbruikt materiaal, bouwafval vermengd met kalkspecie. Opvallend is dat de drie pijlerfunderingen naar het oosten uitspringen t.o.v. de kettingmuur. Deze laatste sluit in het noorden aan bij de oost-west gerichte afsluitmuur 7 maar wordt ervan gescheiden door een bouwnaad. Dit in tegenstelling tot fundering 13 die gedeeltelijk in muur 7 is ingewerkt. Muur 7 is volledig opgebouwd uit mergel en wordt overdekt door de bakstenen basis 3. Fundering 7 staat in bouwverband met de oostelijke afsluiting 6. Beide muren zijn trouwens oorzaak van de eigenaardige knik in de schutting die nog sterker geaksentueerd wordt door de huidige bakstenen bovenbouw. Muur 6 is in opbouw identiek aan muur 7 en wordt in het zuidelijk deel van de sleuf verbonden met de kettingmuur 16 door de mergelkonstruktie 17. De muren 6, 16 en 17 en de pijlerbases 8, 9 en 13 zijn vermoedelijk de onderbouw van een deel van de bogengalerij waarvan sprake in een beschrijving van Butkens uit de jaren 1730³. De vloer of bestrating van de oostelijke koer en de galerij bestaat in een eerste fase uit een keienvloer, 11, buiten en een bakstenen vloer, 12, binnen de galerij. In een tweede fase worden beide vloerdelen overdekt door een keienvloer 10, waarbij de vloer van de gaanderij zich onderscheidt van de buitenvloer door een tegen-gestelde richting van stenen. Dit tweede niveau kan in zijn totaliteit gedateerd worden in de baksteenfase (begin 17de eeuw) volgens de kronologie vooropgesteld in onze vorige bijdrage.

Het eerste, oudste, niveau of bouwphase is van het tweede stratigrafisch gescheiden door een 1,50 tot 1,70 m dik pakket puin, plaatselijk zelfs 2,20 m dik. De konstrukties bestaan uit de muurdelen, 18, 19, 20, 21, 22, 23, 24, 25 en 26 en de vloeren 14 en 15. Met uitzondering van de resten 14, 15 en 20 bestaan deze muurfragmenten volledig uit mergel. Samen met 14, 15 en 20 vormen ze een complex geheel van noord-zuid en oost-west gerichte konstrukties dat stratigrafisch aansluit bij de keienvloer 7, beschreven in vorig rapport⁴. Muur 18 is echter een 70-tal cm dieper gelegen dan de andere resten. Dit kan verklaard worden door het feit dat men via een systeem van kleine terrassen een overgang creëerde van de oostelijke koer naar de depressie van de oude Maasarm die hierop aansluit.

2 Renaud 1952.

3 In: Saumery 1744, 120.

4 Van de Konijnenburg 1985: 100, afb. 2: alg. opgravingsplan 7.

3 Plattegrond van 3 opeenvolgende niveaus in de oostelijke koer.

Tussen de verschillende muur delen bevinden zich twee vloeroppervlakken waarvan de ene, 14, bestaat uit herbruikte kalkstenen blokken en de andere, 15, uit de veldkeien. Het stratigrafisch verband met vloer 7, beschreven in vorig rapport, laat ons toe deze bouw-faze te associëren met de mergelfaze, in overeenstemming met de eerder voorgestelde kronologie.

Tenslotte werden door de heer Felder van het Natuur-Historisch Museum te Maastricht (NL) enkele mergel-monsters onderzocht afkomstig van de zuid- en westgevels van het huidige kasteel en uit de torenkonstruktie uit de mergelfaze. Uit zijn onderzoek blijkt dat de

mergel gebruikt in de verschillende bouwperioden afkomstig is uit de Nekumformatie van de Sint-Pieters-berg te Maastricht.

BIBLIOGRAFIE

RENAUD J.G.N. 1952: Onderzoek van de ruïne op de burchtheuvel Kessel (Prov. Limburg), *Berichten R.O.B.* 3, 13-14.

SAUMERY: *Les délices du Pays de Liège IV*, 1744.

VAN DE KONIJNENBURG R. 1985: Het kasteel d'Aspremont-Linden te Rekem, *Archaeologia Belgica* n.r. I-2, Brussel, 99-102.